

STRESZCZENIE

Na polu językoznawstwa stosowanego dokonana się w ostatnich dekadach istotna zmiana jakościowa, jeśli chodzi o dominantę zainteresowań zarówno w teorii, jak i praktyce nauczania języków obcych. Dokładniej rzecz ujmując, można powiedzieć, że o ile w przeszłości zarówno teoretycy, jak i praktycy zajmujący się dydaktyką języka obcego koncentrowali się nieomal wyłącznie na szeroko rozumianych kwestiach gramatycznych, o tyle dzisiaj można raczej mówić o pewnej równowadze pomiędzy zainteresowaniem kwestiami gramatycznymi a specyfiką nauczania struktur leksykalnych. Prawdłowość ta dotyczy i metodologii, i praktyki nauczania języków obcych. Jeśli chodzi o autorkę tej pracy, to zalicza się on do grona praktyków nauczania języków obcych, zwłaszcza w tej specjalności dydaktycznej, którą tradycyjnie określa się mianem *EFL*. Ale jednocześnie – poza codziennym angażowaniem się w dydaktykę nauczania języka angielskiego na różnych poziomach – autorka interesuje się również wszelkimi nowinkami językoznawstwa stosowanego i stara się w swojej praktyce zawodowej korzystać zarówno ze światowego, jak i polskiego dorobku w zakresie nauczania języków obcych, zwłaszcza jeśli chodzi o nauczanie słownictwa na różnych etapach znajomości języka obcego. Jednocześnie można mieć nadzieję, że niniejsze opracowanie posłuży jako przyczynek do toczącej się w dydaktyce języka obcego dyskusji na temat poziomu nauczania szeroko rozumianego słownictwa. Dokładniej rzecz ujmując, w niniejszej pracy pojmuję się komponent leksykalny jako zespół prostych jednostek leksykalnych (np. *cat, table, jar, lamp, love, green*), złożonych wyrażen idiomatycznych i czasowników frazowych (np. *come up, to look down on sb, to figure out, to rain cats and dogs*), jak również powiedzonek i przysłów istniejących w każdym języku naturalnym (np. *it never rains but falls, when in Rome do as the Romans do, curiosity killed the cat*). Przechodząc do szczegółowego wprowadzenia tematyki przedstawionej tutaj rozprawy, można powiedzieć, że w swoim całościowym kształcie praca ta stanowi próbę zastosowania ściśle definiowalnego kompleksu słownictwa angielskiego w nauczaniu tegoż języka, przy czym korpus używanego jako medium dydaktyczne słownictwa obejmuje zarówno zdefiniowane powyżej proste jednostki leksykalne, bardziej złożone jednostki leksykalne, jak i przysłowia, które najczęściej charakteryzują się największym stopniem strukturalnej złożoności. Sektorem słownictwa, o którym tutaj mowa, jest pole leksykalne **ANIMALS**, a dokładniej elementy konstytutywne jednego z hierarchicznie podporządkowanych temu makropolu pomniejszych pól leksykalnych, jakim jest pole leksykalne **MAMMALS**, które obejmuje takie prototypowe dla tego pola jednostki leksykalne odnoszące się do ssaków jak na przykład *dog, cat, sheep, goat, ox, cow, horse, donkey, pig, tiger, elephant, giraffe, rat, monkey* czy też *lion*.

Rozdział 1 proponujemy poszerzoną dyskusję na temat pojęcia słownictwa widzianego jako obiekt dydaktyki obecny na różnych poziomach i etapach nauczania języka obcego. W szczególności zajmujemy się tutaj problematyką definicji słownictwa oraz wewnętrznego podziału słownictwa języka naturalnego, posiłkując się poglądami autorytetów zaangażowanych w prowadzenie badań w tej dziedzinie językoznawstwa stosowanego. Jednym z naczelných celów w tej części jest przedyskutowanie często konkurujących ze sobą podejść do kwestii nauczania języka obcego, ale – prowadząc poszerzoną dyskusję na ten temat – bierzemy również pod

uwagę badaczy, którzy zajmowali się tą problematyką w bliższej lub dalszej przeszłości, jak i tych, dla których zagadnienia nauczania słownictwa stanowią dzisiaj główny punkt dociekań naukowych. Podobnie w naszej dyskusji na ten temat zwracamy uwagę na szczegółowe kwestie dotyczące znajomości słownictwa, jak i tradycyjnie wydzielane etapy akwizycji słownictwa, ale również – a może przede wszystkim – stawiamy pytanie o kryteria, jakimi należy się posługiwać, decydując, *ile* i *które* jednostki leksykalne powinny być przedmiotem dydaktyki języka obcego, a które są w tej mierze w jakiś sposób wtórne i powinny być dydaktyzowane na określonych etapach nauczania lub tylko pod pewnymi warunkami i w ściśle wyznaczonym celu. Innym kontrowersyjnym zagadnieniem poruszonym w naszej dyskusji jest kwestia celowości nauczania złożonych jednostek leksykalnych, a więc takich elementów słownictwa jak wyrażenia idiomatyczne i przysłowia. W tym kontekście zajmujemy się problematyką i specyfiką nauczania idiomów, klasyfikacją wyrażen idiomatycznych oraz problemem zapamiętywania jednostek leksykalnych, które – jak wiadomo – ze względu na częsty brak motywacji do ich przyswojenia okazują się najtrudniejsze do zapamiętania, a więc stanowią materiał dydaktycznie niewdzięczny dla przeciętnego nauczyciela-instruktora. Najogólniej rzecz ujmując, celem, któremu poświęcona jest ta część przedstawionej pracy, jest unaocznienie czytelnikowi złożoności problematyki nauczania wyrażen idiomatycznych, ale podejmujemy też próbę wskazania rozwiązań służących ułatwieniu efektywnego przeprowadzenia tych zadań dydaktycznych. W dalszej kolejności przedstawiamy w sposób syntetyczny korpus materiałów dydaktycznych dotyczących dydaktyki nauczania idiomów, jak również zestaw ćwiczeń praktycznych, które można z powodzeniem zastosować w codziennej dydaktyce. Innym jeszcze celem podejmowanym w rozdziale otwierającym niniejszą pracę jest przedyskutowanie celowości i specyfiki wprowadzania jednostek paremiologicznych w nauczaniu języka obcego. W tym miejscu należy podkreślić, że większość obecnie prowadzonych badań ukierunkowanych na wyrażenia paremiologiczne pozostaje w sferze dociekań czysto teoretycznych, najczęściej prowadzonych z dużym naciskiem na semiotykę i strukturalne aspekty przysłów, jak i wymiar porównawczy z ojczystym językiem uczących się języka obcego. W przeciwieństwie do tej powszechnie panującej tendencji nasza dyskusja poświęcona jest przysłowiom widzianym z perspektywy nauczania języka obcego, a więc przyjmujemy perspektywę czysto praktyczną. Jedną z podstawowych rozważanych tutaj kwestii są powody, dla których należy wprowadzać takie segmenty leksykalne w procesie nauczania języka obcego. Poza tym próbujemy rzucić nieco światła na celowość opanowywania jednostek paremiologicznych przez uczących się języka obcego zwłaszcza w kontekście umiejętności komunikacyjnych.

W *Rozdziale 2* dyskutowana jest szeroka gama problemów związanych z nauczaniem wieloelementowych, złożonych jednostek leksykalnych, a w szczególności interesuje nas problematyka nauczania idiomów. W tym rozdziale pracy podejmujemy próbę zarysowania typologii idiomów, jak i analizujemy złożoność tych jednostek leksykalnych, jednocześnie definiując je według podziałów proponowanych we współczesnej literaturze językoznawczej. Zagłębiając się również w trudny temat dydaktyki wyrażen idiomatycznych oraz podejmujemy próbę odpowiedzi na pytanie, czy nauczanie idiomów jest wskazane, a jeśli tak, to na jakim poziomie nauczania językowego. W tym kontekście nie do uniknięcia jest kwestia

kryteriów wyboru idiomów wprowadzanych do procesu dydaktycznego na różnych etapach nauczania języka obcego.

W *Rozdziale 3* zwrócono uwagę, że bardzo często przysłowia są oderwane od praktycznej strony życia, stąd ich efektywne wkomponowanie w program nauczania języka obcego stanowi nie lada wyzwanie dla nauczycieli-instruktorów. Problem ten oczywiście znika samoistnie, jeśli celem jest ich wyuczenie na pamięć do celów testowych z pominięciem kontekstu, w którym mogłyby być zastosowane w procesie komunikacji. Takie pasywne podejście jest niestety powszechną praktyką szkolną w dydaktyce języka obcego i dlatego też ambicją tej pracy jest wykazanie, jak ważne jest opracowanie i sformułowanie możliwie najlepszej i najbardziej skutecznej metody skupiającej się na produktywnym nauczaniu złożonych struktur leksykalnych, jakimi są idiomy. Dodajmy, że stwierdzenie, że komunikacja językowa jest zawsze skazana na oskarżenie o ograniczoność bez aktywnej znajomości wyrażen idiomatycznych i przysłów, powtarzane jest wielokrotnie w tej rozprawie. Kolejne dwa rozdziały są praktyczne w swojej istocie, a ich celem jest pokazanie bogactwa, jakie niosą za sobą słowa będące głównymi aktorami niniejszej pracy.

Rozdział 4 stara się utwierdzić czytelnika w przekonaniu, jak bardzo słowa z pola leksykalnego **ANIMALS** są ugruntowane we wszystkich analizowanych materiałach dydaktycznych. W tej części wywodu analizujemy korpus 15 nazw zwierzęcych pod kątem ich leksykalnej, idiomatycznej i paremiologicznej produktywności. Próbujemy przedstawić przekrojowo, jak często nazwy zwierzęce pojawiają się w podręcznikach adresowanych do dzieci, jak i starszych uczniów znajdujących się na różnych poziomach zaawansowania językowego. Wyniki kwerendy statystycznej zostały zamieszczone na końcu rozprawy i pokazują wyraźnie, w jak bardzo receptywny sposób interesujące nas słowa są wkomponowane w treści dydaktyczne, np. jako słowo pojawiające się w tekście czytany lub słuchany, jako element w zadaniu na uzupełnianie, jako brakujące słowo w ciągu lub jako bohater dłuższego tekstu. Analizując częstotliwość ich występowania w kontekście praktycznego zastosowania w sposób umożliwiający uczniom ich produktywne użycie, należy podkreślić, że na ogół dostępne materiały dydaktyczne nie wykorzystują w żaden sposób ogromnego potencjału leksykalnego, idiomatycznego i paremiologicznego jednostek leksykalnych należących do pola leksykalnego **ANIMALS**. Co najważniejsze, można powiedzieć, że tylko w bardzo ograniczonym zakresie albo nawet wcale nie stanowią podstawy do rozwoju kompetencji komunikacyjnej uczniów.

Rozdział 5 stanowi autorską propozycję zastosowania w praktyce dydaktycznej słownictwa należącego prymarnie do świata zwierzęcego analizowanych wcześniej w *Rozdziale 4* jednostek leksykalnych. W tej części pracy proponujemy zestaw ćwiczeń, których celem jest spożytkowanie nazw zwierząt jako załączka i osi, wokół której, niejako nakładkowo, budowane są kolejne warstwy zasobów leksykalnych połączone z innymi polami leksykalnymi, takimi jak na przykład **FOODSTUFFS**, **BODY PARTS**, **HABITATS**, **FAMILY** itd. Co więcej, zaproponowane ćwiczenia są skonstruowane w taki sposób, aby uczeń rozbudowywał swoje słownictwo niejako podświadomie, kolokwialnie mówiąc „przez przypadek”, skupiając się na zupełnie innych celach.